

პრობლემური კრედიტების მართვის გამოწვევები და შესაძლებლობები საქართველოს კომერციულ ბანკებში

ლელია ლუდუშაური

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

პრობლემური კრედიტები, ანუ ვადაგადაცილებული სესხები ერთ-ერთ ურთულეს გამოწვევას წარმოადგენს ქვეყანაში არსებული არამდგრადი ეკონომიკური განვითარების ფონზე. ეს საკითხი კომერციული ბანკებისა და მათი მომხმარებლის პრობლემას სცდება, იძენს მასშტაბურ ხასიათს და წარმოადგენს საზოგადოებრივ-სახელმწიფოებრივ გამოწვევას.

ნაშრომში განხილულია პრობლემური კრედიტების წარმოშობის მიზეზები და მართვის გამოწვევები საქართველოს საბანკო სფეროში, შესწავლილია მომხმარებლის გადახდისუნარიანობაზე მოქმედი შიდა და გარე ფაქტორები, გასაკუთრებული ყუადღებაა გამახვილებული არსებულ ვითარებაში ვადაგადაცილებული სესხების ამოღების პერსპექტივებსა და შესაძლებლობებზე, რათა მაქსიმალურად შემცირდეს მსგავსი სესხების რაოდენობა ბანკის საერთო საკრედიტო პორტფელში.

საკვანძო სიტყვები: პრობლემური სესხები; ეროვნული ბანკი; კომერციული ბანკები; საკრედიტო პორტფელი.

სესხის ვადაგადაცილებას მრავალი მიზეზი იწვევს, მათგან ყველაზე ხშირია დიდი ვალდებულებები. ასეთ დროს მომხმარებელი ვეღარ ახერხებს ვალის დაფარვას და არსებულის დასაფარად ახალს იღებს. ასევე, ინფორმაციის ნაკლებობა. ხშირია შემთხვევა, როდესაც საკრედიტო პროდუქტებზე მსესხებლებს არ აქვთ სათანადო ინფორმაცია, თუმცა იღებენ კრედიტს, რომლის დაფარვაც არ შეუძლიათ. გარდა ამისა, სამსახურის დაკარგვა, თავის მხრივ, იწვევს ვალის გადაუხდელობას, ხოლო მომატებული ჯარიმა და სარგებლის მაღალი განაკვეთი, მომხმარებლის გადახდისუნარიანობას უფრო მეტად აუარესებს.

ვადაგადაცილებული პორტფელის მართვა საბანკო სექტორში, ზეგავლენის ფაქტორების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ძალიან დიდ ძალისხმევას მოითხოვს. მიუხედავად იმისა, რომ კომერციული ბანკებს აქვთ შესაბამისი განყოფილებები, რომლებიც ანხორციელებენ პრობლემური კრედიტების იდენტიფიცირებას, მონიტორინგსა და დაფარვის ქმედითი გზების ძიებას, უაღრესად მნიშვნელოვანია სწორად დაგეგმილი ღონისძიებები, ეროვნული ბანკის ჩართულობა, რადგან ვადაგადაცილებული კრედიტების არაეფექტური მართვა, გადაუხდელი სესხების მოცულობის ზრდა იწვევს ფინანსურ რისკებს და შესაძლებელია კომერციულმა ბანკმა ფუნქციონირება შეწყვიტოს.

პრობლემური სესხების წარმოშობის მიზეზები

სესხის გადაუხდელობის პრობლემა საქართველოში ჯერ კიდევ 2004-2005 წლებში იღებს სათავეს, მაშინ როცა იწყება საბანკო სისტემის აღზევებასთან ერთად საკრედიტო ბუმი. ამას ხელი შეუწყო უცხოური კაპიტალის შემოდინებამ საქართველოში, ბანკების მიმართ ნდობის ზრდამ და ასევე დადებითმა მოლოდინებმა სამომხმარებლო და იპოთეკურ სესხებზე. „ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ ფი-

ნანსური სექტორი ერთ-ერთი ყველაზე მზარდი იყო ქართულ ეკონომიკაში. მონოპოლიური უპირატესობა რამდენიმე ბანკის ხელში აღმოჩნდა, არ არსებობდა საპროცენტო განაკვეთის ზედა ზღვარი და არც უცხოური ვალუტის რეზერვის მოთხოვნა. მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ ბანკს შეეძლო დაენესებინა ზემოაღნიშნული შეზღუდვები, პირიქით, მან ამ პროცესს განვითარების საშუალება მისცა ([https://bm.ge/ka/news/ekonomika/11/published/-](https://bm.ge/ka/news/ekonomika/11/published/)).

2008 წლის კრიზისამდე სწრაფი ტემპით იზრდებოდა მოთხოვნა სესხებზე, რაც ძირითადად უძრავ ქონებაზე ფასების კატასტროფული ზრდით იყო გამოწვეული. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ 2008 წლის მეორე ნახევრიდან სესხების ამოღების სერიოზული პრობლემა გაჩნდა. ქვეყნის ეკონომიკა ძალიან მგრძნობიარე გახდა საგარეო ფაქტორების მიმართ. მოსახლეობა ვეღარ იხდიდა ვალს და შინამეურნეობებიც ანალოგიურ სიტუაციაში აღმოჩნდნენ. დაეცა ქვეყნის საინვესტიციო მიმზიდველობა (<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/537/metadata-fasebis-statistika->).

გარდა ამისა, ვადაგადაცილების პრობლემაზე ზეგავლენას ახდენდა ის ფაქტორი, რომ 2017 წლამდე არ არსებობდა არანაირი ვალდებულება კომერციული ბანკებისათვის მომხმარებლებისათვის მიეწოდებინათ ინფორმაცია ვადაგადაცილების შესახებ. არ არსებობდა სების მიერ დადგენილი ზოგადი წესი, რაც თითოეულ ბანკს უფლებას აძლევდა, სესხის რისკი თუ პირობა თავად დაედგინათ. ამგავრი ინფორმაციის არქონა კიდევ ერთი მიზეზია ვადაგადაცილებული სესხების მოცულობის ზრდისა ([https://bm.ge/ka/news/ekonomika/11/published/-](https://bm.ge/ka/news/ekonomika/11/published/)). სხვა მრავალ ფაქტორთან ერთად, რომლებიც ზეგავლენას ახდენდნენ ვადაგადაცილებული სესხების სტატისტიკაზე, პრობლემა სააშკარაოზე გამოიტანა ლარის კრიზისმა. 2015 წელს ლარის გაუფასურებამ მაქსიმუმს მიაღწია, რამაც სხვა პრობლემებთან ერთად, უპირველეს ყოვლისა, უცხოურ ვალუტაში აღებული სესხების გაძვირება გამოიწვია. მომხმარებელთა 90%, რომელთაც სესხი უცხოურ ვალუტაში ჰქონდათ და შემოსავალს ლარში იღებდნენ, უმეტესად ვერ იხდიდნენ ვალდებულებებს. მიუხედავად იმისა, რომ მსგავსი მწვავე მდგომარეობა არსებობდა საბანკო სექტორში, საქართველოს ეროვნული ბანკი და ასევე მთავრობა ღიად არ საუბრობდა ამ პრობლემებზე. საყურადღებოა, რომ ეროვნული ბანკის მიერ 2017 წელს ჩატარებულმა კვლევამ ცხადყო, რომ სიღარიბის დონემ მოიმატა. გამოკითხული მოსახლეობის 43%-მა განაცხადა, რომ გაზრდილმა ფასებმა გააუარესა მათი ეკონომიკური მდგომარეობა. კრედიტი, რომელიც მათთვის შემოსავლის წყარო იყო ახლა დიდი ვალდებულება გახდა. მოსახლეობის 50 % სიღარიბის ზღვარზე აღმოჩნდა ([https://bm.ge/ka/article/-](https://bm.ge/ka/article/)). 2018 წელს ეროვნული ბანკი წერდა: „ბოლო წლებში შინამეურნეობების დავალიანება მაღალი ტემპით იზრდება და, რაც არანაკლებ საყურადღებოა, მზარდია იმ ფიზიკური პირების დაკრედიტება, რომელთაც შემოსავლებთან მიმართებაში ვალის მაღალი ტვირთი აქვთ, ხშირ შემთხვევაში, სესხები გაიცემა ისე, რომ არ ხდება მსესხებლის შემოსავლისა და გადამხდელუნარიანობის სათანადო შესწავლა. ამასთან, მსესხებლის დიდ ნაწილს არ უფიქსირდება დასაქმებით ან სხვა ფორმის წყაროდან მიღებული შემოსავალი, და ასეთი მსესხებლის მნიშვნელოვან ნაწილს აქვს მიმდინარე ვადაგადაცილება არსებულ ვალდებულებებზე. ამასთან, უარესდება ამ ნაწილის სოციალური მდგომარეობა“ (<https://www.nbg.gov.ge>).

სწორედ აქედან იწყება ეროვნული ბანკის მიერ ქმედითი, თუმცა დაგვიანებული ნაბიჯების გადადგმა პრობლემის მოსაგვარებლად. ერთი მხრივ, ეს იყო ლარის ათპუნქტიანი გეგმის შემუშავება, რომლის მიზანიც იყო სასესხო ბაზრის დარეგულირება, მეორე მხრივ, კი გაიზარდა ბანკებისათვის უხოური ვალუტის რეზერვაცია, რასაც უნდა შეემცირებინა ამ ვალუტაში გაცემული სესხების რაოდენობა. გარდა ამისა, „ეროვნულმა ბანკმა ფიზიკური პირების ქარბვალთანობის გამონკვევების საპასუხოდ უაღრესად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგა: 2019 წლიდან პასუხიმგებლიანი დაკრედიტების ჩარჩო აამოქმედა, რომელიც მიზნად ისახავს ქვეყანაში მოქმედი ყველა ლიცენზი-

რებული სესხის გამცემი ობიექტის დაქვემდებარებას დაკრედიტების ერთიან წესებზე, როგორც მომხმარებელთა უფლებების, ასევე საკრედიტო სტანდარტების დაცვის კუთხით. საბანკო და საკრედიტო ინსტიტუტები ვალდებული არიან შეაფასონ ფიზიკური პირის შემოსავლები სესხის გაცემამდე და უზრუნველყონ დებულებით გათვალისწინებული კოეფიციენტური ზღვრების-სესხის მომსახურების კოეფიციენტისა (PTI) და სესხის უზრუნველყოფის კოეფიციენტის (LTV) დაცვა. ამასთან, კოეფიციენტების მოცულობა დამოკიდებულია ვალუტის სახეობაზე, რაც უზრუნველყოფს გაცვლითი კურსის მერყეობისგან გამონეული ზიანისგან დაცვას.

აღნიშნულ პროცესში საქართველოს ეროვნული ბანკი მჭიდროდ თანამშრომლობდა კომერციულ ბანკებსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან. ამასთან, გადადგმულ იქნა ისეთი თანმიმდევრული ნაბიჯები, როგორებიცაა: მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ღონისძიებების გატარება, მაქსიმალური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთების შეზღუდვა და სხვა.“ (ლ. ლუდუშაური, № 2, 2022, გვ. 120).

ამ და სხვა რეგულაციების მიღებამ, რომლებიც წლების განმავლობაში მიმდინარეობდა, შედეგებით დაასტაბილურა მდგომარეობა, მაგრამ 2020 წლიდან კომერციული ბანკები ახალი გამოწვევის წინაშე აღმოჩნდნენ და, შესაბამისად, ვადაგადაცილების ზღვარიც გაიზარდა, ეს გამოწვევა გახლდათ კოვიდ-19. პანდემიამ მსესხებლების მნიშვნელოვან ნაწილს ფინანსური სირთულეები შეუქმნა, თუმცა მისი ნეგატიური გავლენა განსაკუთრებით მძიმე აღმოჩნდა შემოსავალთან შედარებით სესხის მომსახურების მაღალი ტვირთის მქონე ფიზიკური პირებისთვის.

ეროვნულმა ბანკმა მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადადგა პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური შოკის შესარბილებლად და შინამეურნეოების გადახდისუნარიანობის შესანარჩუნებლად, სახელდობრ: პანდემიის პირობებში კრედიტორები პროაქტიულად სთავაზობდნენ მსესხებლებს სესხების (გასაკუთრებით, იპოთეკური სესხების) რესტრუქტურირებას, პროლონგაციას, დროებით გადავადებას და სხვა საშეღავათო შესაძლებლობებს, ამიტომ რისკის სტანდარტული საზომი, როგორიცაა დეფოლტი და ვადაგადაცილება შენატანზე, ამ პერიოდში ნაკლებად ფიქსირდებოდა (სებ, ანგარიში 2021, გვ.34).

რაც შეეხება 2022 წლისა და 2023 წლის პირველი ნახევრის მონაცემებს, უნდა აღინიშნოს, რომ კვლავ ხდება სიტუაციის დასტაბილურება და ვადაგადაცილებული სესხების წილის შემცირება გაცემული სესხების საერთო მოცულობაში. ([https://bm.ge/ka/about/-](https://bm.ge/ka/about/)).

პრობლემური სესხების მართვის ძირითადი მიმართულებები

ვადაგადაცილებული პორტფელის მართვა საბანკო სექტორში, ზეგავლენის ფაქტორების მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ძალიან დიდ ძალისხმევას მოითხოვს. მიუხედავად იმისა, რომ კომერციული ბანკები წარმატებით ფუნქციონირებენ, მათ აქვთ შესაბამისი განყოფილებები, რომლებიც ახორციელებენ პრობლემური კრედიტების იდენტიფიცირებას, მონიტორინგსა და დაფარვის ქმედითი გზების ძიებას, უაღრესად მნიშვნელოვანია სწორად დაგეგმილი ღონისძიებები, ეროვნული ბანკის ჩართულობა, რადგან ვადაგადაცილებული კრედიტების არაეფექტური მართვა, გადაუხდელი სესხების მოცულობის ზრდა იწვევს ფინანსურ რისკებს და შესაძლებელია კომერციულმა ბანკმა ფუნქციონირება შეწყვიტოს.

ვადაგადაცილებული სესხის დამუშავების პროცესში რიგი გარემოებებია გასათვალისწინებელი, კერძოდ, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მომხმარებელთან მუდმივ კომუნიკაციას, მისი შემოსავლებისა და წყაროს დეტალურ შესწავლას, სესხის დამუშავებას ვადაგადაცილების მიხედვით, გადახდის დაგეგმვას და შესაბამისი ქმედებების მონიშვნას.

ვადაგდაცილებული სესხების პრობლემის გადასაჭრელად კომერციულმა ბანკებმა უნდა განახორციელონ დიდი ხნის მქონე ვადაგდაცილებული სესხების რესტრუქტურირაცია და დამტკიცებული სესხების პროლონგაცია, აგრეთვე სარგებლის განაკვეთების შემცირება, რათა მომხმარებელს შეუმსუბუქდეს ფინანსური ტვირთი. აღნიშნული ხელს შეუწყობს მათ ფინანსურ სტაბილურობას, გადახდისუნარიანობის ზრდას და, შესაბამისად, ნაკისრი ვალდებულებების გადახდას.

უნდა აღინიშნოს, რომ კომერციული ბანკები მხოლოდ თავიანთი ძალებით ვერ შეძლებენ ვადაგდაცილებული სესხების პრობლემის გადაჭრას, აუცილებელია სახელმწიფოსა და ეროვნული ბანკის ქმედითი ჩართულობა და მხარდაჭერა. ძალზედ მნიშვნელოვანია სესხის ჩართულობა ბანკების საკრედიტო პორტფელის მართვაში, მას უნდა ჰქონდეს ისეთი რეზერვი შექმნილი, რომელიც ექსტრემალურ სიტუაციაში შეძლებს რისკების გადაფარვასა და ამავდროულად, მყისიერ რეაგირებას მოახდენს. იმისათვის, რომ კომერციულმა ბანკებმა თავიდან აიცილონ ვადაგდაცილებული კრედიტების მაღალი მოცულობა საკრედიტო პორტფელში, აუცილებელია უკვე დანერგილი მეტოდების განვითარება და სრულყოფა, აგრეთვე ახალი გზების ძიება.

ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია ეროვნული ბანკის მიერ 2023 წელს მიღებული შემდეგი რეგულაციები: 1. იმის გათვალისწინებით, რომ არაუზრუნველყოფილი სამომხმარებლო სესხების 2022 წელს დაფიქსირებული მაღალი ზრდის მაჩვენებელი შემცირებულია, ხოლო აქტივობა მდგრად დონეზე ნარჩუნდება, 2023 წლის 1-ელი ნოემბრიდან არაუზრუნველყოფილი სამომხმარებლო სესხების მაქსიმალური ვადის ლიმიტი 3-დან 4 წლამდე იზრდება; 2. 2024 წლის პირველი იანვრიდან არაჰეჯირებული მოქალაქეებისთვის 300 ათას ლარამდე ოდენობის სესხი მხოლოდ ლარში გაიცემა. აღნიშნული გადანყვეტილება მოსახლეობის სავალუტო რისკებისაგან დაცვას ისახავს მიზნად, ვინაიდან უკანასკნელ პერიოდში ევროკავშირისა და აშშ-ში გამკაცრებული მონეტარული პოლიტიკის გამო, დოლარისა და ევროს სესხებზე განაკვეთების მზარდი ტენდენცია ისედაც უარყოფითად აისახება მსესხებლების ვალის ტვირთზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ვადაგდაცილებული სესხების პრობლემა საქართველოში საბანკო სექტორის განვითარებასთან ერთად აქტუალობას არ კარგავს. პრობლემური სესხების მოცულობა დამოკიდებულებაშია როგორც შიდა საბანკო პოლიტიკასთან, ასევე ისეთ გარე ფაქტორებთან, როგორიცაა ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესები, მათი სტაბილურობა. ვადაგდაცილების ძირითად მიზეზებია:

პირველი - არასტაბილური შემოსავლები - ნებისმიერი ტიპის ვალდებულება მიბმული უნდა იყოს სტაბილურ შემოსავალზე. თუ მსესხებლის შემოსავალი არ არის სტაბილური და არსებობს მაღალი ალბათობა, რომ რაღაც პერიოდის განმავლობაში ვერ მიიღებს შემოსავალს, იგი პოტენციური პრობლემური გადამხდელია და რაღაც მომენტში აუცილებლად დადგება სესხის ვერგადახდის ან ვადაგდაცილების პრობლემის წინაშე; მეორე-პასუხისმგებლობის და ფინანსური განათლების დაბალი დონე; მესამე - მსესხებლების ინფორმირებულობის დაბალი დონე; მეოთხე - მაღალი საპროცენტო განაკვეთები; მეხუთე - ზოგადად ეკონომიკური სტაბილურობის დაბალი დონე, რომლის ანარეკლია არასტაბილური სამუშაო ადგილები, ფორსმაჟორული სიტუაციები, შემოსავლის მოულოდნელად დაკარგვა და ა.შ.

ქვეყნის შიდა და მსოფლიო საფინანსო კრიზისებმა, 2019 წლის კოვიდ პანდემიამ კიდევ ერთი დარტყმა მიაყენა საკრედიტო პორტფელს, მისი მნიშვნელობა მთლიანი სესხების 2%-დან 4%-მდე გაიზარდა. რეგიონებში ჩავარდნილი ტურისტული სეზონი, დაკარგული სამსახურები და სხვა პანდემიისაგან მიღებული ზიანი, ბევრისთვის დიდი ვალის მომტანი გახდა. თუმცა, სიტუაციის დას-

ტაბილურებასთან ერთად, ბანკებმა კიდევ ერთხელ გადახედეს რისკების მართვის პოლიტიკას და ახალი სესხების გაცემასთან მიმართებაში შედარებით კონსერვატულები გახდნენ.

პრობლემები შეექმნათ ბიზნესებს, რომლებსაც თავიანთი მოდელი აგებული ჰქონდათ სწრაფ სასესხო მომსახურებაზე, რომელთა გაცემა ხდებოდა სამომავლო რისკების გათვალისწინების გარეშე. პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების პრინციპის დამკვიდრებით, რაც გულისხმობს კრედიტის გაცემას მხოლოდ მსესხებლის გადახდისუნარიანობის შესწავლის შემდეგ, ხელი შეეწყო კლიენტთა სავალო ვალდებულებების დროულად დაფარვის სამომავლო რისკების შემცირებას. ამრიგად, სახეზეა საკრედიტო პორტფელის გაუმჯობესება, ეს გამოწვეულია უპირველეს ყოვლისა, რეგულაციით, რაც გულისხმობს შემდეგს: აღარ გაიცემა სესხი, რომელიც შემოსავალთან არაპროპორციულად მაღალი ტვირთის მქონეა. 2022 წლიდან მნიშვნელოვნად გაიზარდა მომხმარებელთა პასუხისმგებლობა: ფარავენ ვალდებულებას, შემცირდა ვადაგაცილების მაჩვენებელიც. ეს პოზიტიური შედეგების სრული ჩამონათვალი არ არის. კიდევ ერთხელ უნდა აღინიშნოს ვადაგაცილებული სესხების პროცენტული მაჩვენებლის შემცირება წინა წლებთან შედარებით. ბოლო პერიოდში ბანკების საკრედიტო პორტფელის ხარისხი უმჯობესდება. გარკვეული პერიოდულობით, მცირედენი მერყეობა შეინიშნება გაუარესების მიმართულებით, მაგრამ საერთო ჯამში ვადაგადაცილებული სესხები მთლიანი საკრედიტო პორტფელის 3%-ზე ნაკლებია.

ვადაგადაცილებული სესხის დამუშავების პროცესში რიგი გარემოებებია გასათვალისწინებელი, კერძოდ, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მომხმარებელთან კომუნიკაციას, მისი შემოსავლებისა და წყაროს დეტალურ შესწავლას, სესხის დამუშავებას ვადაგადაცილების მიხედვით, გადახდის დაგეგმვას და შესაბამისი ქმედებების მონიშვნას.

ვადაგადაცილებული მსესხებლები, როგორც წესი, ხვდებიან „კრედიტინფო საქართველოს“ ნეგატიურ სიებში. სამწუხაროა, რომ მიუხედავად ვადაგადაცილებული სესხების არც თუ ისე „საგანგაშო“ მოცულობისა, ნეგატიურ სიებში მოხვედრილი ადამიანების რიცხვი საკმაოდ დიდია, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ ვადაგადაცილებაში მოხვედრილი კრედიტების დიდი ნაწილი მცირე (1000 ლარამდე) სესხებია. ეს მოსახლეობის დაბალშემოსავლიანი ფენის ნაწილია, რომელსაც ნეგატიურ სიაში მოხვედრა კიდევ უფრო ურთულეს სოციალურ მდგომარეობას.

პრობლემური სესხი მოქალაქისთვის შემდგომი სოციალური პრობლემების მაპროვოცირებელია, მაგრამ ის ასევე პრობლემურია საბანკო სისტემისთვისაც. ეს მოქალაქეები მათი მომავალი კლიენტები არიან. ზოგადად, სახელმწიფოსთვის ეკონომიკური და სოციალური საფრთხე შეიძლება პოლიტიკური პრობლემის შემცველიც გახდეს, ვინაიდან მცირე და საშუალო ბიზნესი ქვეყნის მდგრადობის გარანტიაა და ის ვერ ჩამოყალიბდება საბანკო სისტემის განვითარების გარეშე. თუკი გავითვალისწინებთ იურიდიულ ასპექტებს, რაც მოქალაქეების საკრედიტო ინფორმაციის კონფიდენციალობის დაცვას ეხება და ასევე სხვა დარღვევებს, რომლებზეც რიგი მოქალაქეების პრეტენზიებს გამოთქვამენ ბანკების მისამართით, იკვეთება ბანკსა და კლიენტს შორის სახელმწიფოს ჩარევის აუცილებლობა, რაც გამოიხატება კლიენტების უფლებების დაცვის გაძლიერებაში და არსებული ხარვეზების გამოსწორებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ეროვნული ბანკი (2022). ფინანსური სტაბილურობის ანგარიში. www.nbg.gov.ge
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი (2021). „ფიზიკური პირების პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების შესახებ დებულება“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 17 დეკემბრის ბრძანება № 176/04. www.nbg.gov.ge
3. საქართველოს ეროვნული ბანკი (2021). „საკრედიტო კავშირების მიერ აქტივების კლასიფიკაციისა და შესაძლო დანაკარგების რეზერვების შექმნის წესი“ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 15 ნოემბრის ბრძანება № 296, www.nbg.gov.ge
4. საქართველოს ეროვნული ბანკი (2021). ფინანსური სტაბილურობის ანგარიში. www.nbg.gov.ge
5. ლუდუშაური ლ. (2022). პასუხისმგებლიანი დაკრედიტების ჩარჩო საქართველოში: გამოწვევები და გადაწყვეტის გზები. ჟურ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“, ტომი XIV, №2, გვ.120–136. <https://doi.org/10.5679/2022/7>
6. <https://www.nbg.gov.ge>
7. <http://creditinfo.com/>
8. <https://bm.ge/ka/about/>

Challenges and Opportunities of Problem Credits Management in Commercial Banks of Georgia

Leila Ghudushauri

Associate Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

SUMMARY

Problem loans, that is, overdue loans, are one of the most pressing problems against the backdrop of unstable economic development in the country. This issue goes beyond the problem of commercial banks and their clients, becomes large-scale and represents a public-state challenge.

The article examines the causes and problems of managing problem loans in the banking sector of Georgia, it also examines internal and external factors affecting the solvency of clients, and also focuses on the prospects and possibilities for collecting overdue loans in the current situation in order to reduce the number of similar loans as much as possible in general bank's loan portfolio.

Key words: *problem loans; National Bank; commercial banks; Loan portfolio.*

There are many reasons for a loan to be overdue, the most common of which are large liabilities, at which point the consumer is no longer able to repay the debt and takes out a new loan to pay off the existing one. Plus the lack of information. Often they do not have proper information about loan products, but receive a loan that they cannot repay. Job loss, which in turn leads to debt by default, increased fines and interest, further worsens the consumer's solvency.

The National Bank of Georgia has taken effective measures to solve this problem. On the one hand, it was the development of a ten-point plan for the lari, the purpose of which was to regulate the credit market, on the other hand, the foreign currency reserve for banks was increased, which was supposed to reduce the number of loans issued in this currency. In addition, the National Bank has taken a very important step in response to the problems of over-indebtedness of individuals: since 2019, it has launched a system of responsible lending, the purpose of which is to subject all licensed credit institutions operating in the country to uniform lending rules, both from a consumer protection and credit standards perspective. Banking and credit organizations are required to assess the income of an individual before issuing a loan and ensure compliance with the limits of the ratios provided for by regulation - the loan servicing ratio (PTI) and the loan collateral ratio (LTV). In addition, the size of the odds depends on the type of currency, which provides protection against damages caused by exchange rate fluctuations.

In this process, the National Bank of Georgia worked closely with commercial banks and international organizations. At the same time, such consistent steps were taken as: taking measures to protect consumer rights, limiting the maximum effective interest rates and others.

In addition to the above, the National Bank has taken important steps to mitigate the economic shock caused by the pandemic and maintain the solvency of households, namely: during the pandemic, lenders actively offered borrowers loan restructuring (foreclosure, mortgage loans), extension, temporary deferment and other concessions, so standard risk measures such as default and arrears of contributions were less common during this period.

The experience of credit institutions has shown that in order for banks to be able to remove problem loans and, accordingly, increase their loan portfolio, they should consider the following:

- A bank employee must have a close relationship with the client, participate as much as possible in the management process, that is, have constant control over day-to-day decisions, which allows for appropriate control. Making such a decision requires changes both in the structure of the unit and in the motivation of employees.
- Special control over clients' transactions, through which they can monitor their reliability.
- High level of participation of the National Bank of Georgia and the state.
- Increasing financial education of consumers.